

Gåsenstugan

Fot. O. Thaning

stuga bestående av 2 rum, varav det ena är uplåtet till STF och står olåst. Rummet är utrustet med kokkårl, servis og sängklåder samt har 4 bådår.

Långbrotsjöstugan på leden Fjällnås — Helagsstugorna. Jaktstuga bestående av 2 rum, varav det ena står olåst og er opplåtet till STF med undantag for tiden 15 aug.—15 sept. Rummet innehåller 3 bådår og er utrustet med kokkårl, servis og sängklåder.

Lunndörrestugan nära fjället Santa og ej långt från Lunndörrens N mynning, 802 m.ö.h. Stugan innehåller 3 rum, varav ett med 2 bådår og spis, öppet og två med 4 bådår vardera med kaminer, låsta. Alla rummen äro utrustade med sängklåder, 2-bådårsummet dessutom med kokkårl og servis for 12 personer.

Stendalsstugorna på leden Vålådalen-Sylarna, 775 m.ö.h. Den gamla stugan innehåller 2 rum, varav ett öppet med 4 bådår, ett låst med 4 bådår. Nya stugan, som är låst, innehåller 2 rum, vardera med 9 bådår. Samtliga rum äro lika utrustade med kokkårl, servis og sängklåder.

Ulvåtjärnstugan på leden Enafors—Sylstation V om Snasahögarna. Stugan, som står olåst, innehåller ett rum med 2 britsar (4 bådårplatser) og er utrustet med kokkårl, servis og sängklåder.

Vålåstugan på SV slutningen av Vålåvalen mitt for Gruvsmällhögen i Smällhögarna. Stugan innehåller 2 rum, varav det ena med 4 bådår är öppet og det andra med 6 bådår är låst. Båda rummen äro lika utrustade med kokkårl, servis og sängklåder.

Nils Fröling

Bergstaden Røros 300 år

Av Olav Kvikne

Diktende og bildende kunstnere har gjort navnet kjent langt utenom landets grenser. Og den egenartede, lille byen på fjellvidda, som ble født under renessansens metallrus og som i sine første tider var målet for lykkeriddere og alkymister fra mange verdens kanter, besøkes nå hvert år av tusener av turister fra inn- og utland.

For den besøkende kan Bergstaden ved første øyekast synes å ha et barskt og strengt ansikt, — den bærer sitt utvetydige preg av en lang slitets saga. Men gir en seg litt tid til å se nærmere på staden, vil en også snart fornemme et romantikkens lys over det originale, gamle bergsamfunn, og en vil uvegerlig bli fanget inn av en sær stemning mellom de gamle husene. Bergfolket har i sin tre hundre-årige historie ikke bare vært arbeidsdagens slitere, — deres tanker fulgte også koppermalmens vei fra de mørke gruvegangene opp i dagen og ut i verden som edelt metall. De hentet helsebot og styrke i et intimt samliv med fjellets friske natur i de lyse sommermånedene, og de ble livskunstnere på sin måte. De reiste høgfjellets katedral som symbolet på åndens vekst mot det høge.

Bergstaden er et levende kulturminne, som landets antikvariske myndigheter, fortidsvernet, har tatt seg av og — i samarbeid med stadens egne innvånere — vil søke å bevare for kommende slekter.

For de fleste turister er vel selve staden med den særpregede bebyggelsen og den store, monumentale kirken, den gamle smeltehytta og de enorme slagghaugene den største attraksjonen. Men Rørosvidda har også ellers mye å by den besøkende.

Røros er blitt et av de største «påskesentra» i landet. Fjellene her byr på noe av det fineste skiterrenget landet vårt eier, med sikkert føre langt fram på vårparten. Der kan legges kortere eller lengere ruter i utallige variasjoner. Særlig populær er turene til gru-

Kvernskaret

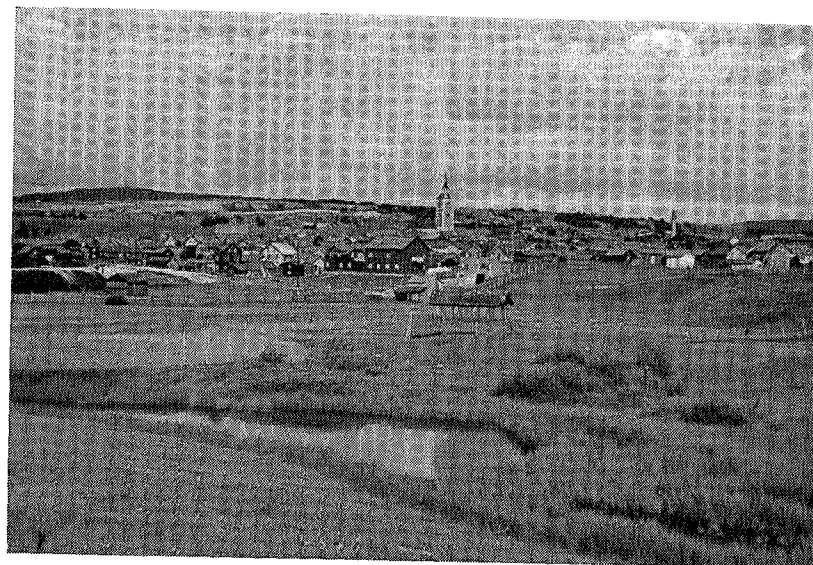
Fot. Brødr. Ryen

vene og til Kvernskaret, som er den høyeste fjelltoppen i Bergstadens nærmeste omegn, 1123 m. o. h. Men Bergstaden er også et passende utgangspunkt for lengre turer, f. eks. til Sylene og Vigelfjellet inne ved svenskegrensen.

Og sommers dag er vidda ikke mindre vakker og innbydende med sine flyer og sin mangfoldighet av idyller, elver og vatn med spretende fisk og beitende rein i fjellene ved Aursund.

Bergstaden er et Christian IV-anlegg og betegnes av fagfolk som et stykke byplankunst av rang. Røros Kobberverk regner sin start fra 1644, og Bergstaden vokste fram omkring smeltehytta ved Hitterelva. Hele byen kryper liksom sammen omkring den høgreiste kirken. Det finnes ingen annen norsk stad hvor motsetningene er stilt opp mot hverandre slik som her, sier fortidsvernets ledelse. Kontrasten mellom den dominerende, svart-hvite kirken og den pittoreske, lave bebyggelsen med de fargesterke panelene og det mørke tømmeret virker ennå voldsomt dramatisk. En må søke til middelalderens katedralbyer for å finne paralleller.

For den langveisfarende gjesten er Bergstaden først og fremst Johan Falkbergets by. Her kan en gå i gatene og se de kondisjonertes hus og bergarbeidernes bergstugguer. Direktørgården, Bergskrivergården og Proviangården — de er nå alle kommet på fredningslisten sammen med en lang rekke menige bergmenns hus rundt om i staden. Men de er ikke blitt døde museumshus for det: Direktørgården er kjøpt av kommunen til «rådhus» for Bergstaden mens Bergskrivergården er Røros kobberverks administrasjonsbygning. På den andre siden av Bergmannsgata finner en presten Benjamin Sigismunds gård i sin gamle skikkelse. Sleggveien på østsiden av Hitterelva er vel den mest originale lille gata i Bergstaden med sine hus like opp i de svære slagghaugene. Korthaugen skanse ligger like ved. Det er nå bare et krutthus igjen av anlegget, men det minner om at Bergstaden har hatt sine ufredsår, da svenske tropper gjorde innfall og brente av verket og staden. Det måtte opprettes et frivillig bergkorps til stedets forsvar. Bergmuseet i Hyttstuggu like ved smeltehytta har i behold forskjellige effekter fra Bergkorpset, og i

Røros

Fot. Brødr. Ryen

kirken henger de to nyeste, fine silkefanene som bergkorpset fikk. Fanene er plasert på hver sin side av det gamle, vakre orgelet over alteroppbygget og foldes ut på høgtidsdagene. Den monumentale kirken som beundres av tusener av tilreisende hvert år, skriver seg fra 1784. Den ble påbegynt i 1780 og bærer dette årstallet over inngangsportalen, men ble innvidd først fire år senere. Bergstadens Ziir ble den kalt i gamle dager, — og den er det like mye i dag. En svensk dikter har kalt kirken et «gustaviansk hoffteater», mens andre taler om høgfjellsdomen. Røros kirke er bygd av kopperverkets direktør Peder Hiort, som hadde teologisk utdannelse, med den kjente Svend Aspås som utførende byggmester. Like ved kirken ligger Hiorts vakre mausoleum. Fra dette gravkapellet blir det på en bestemt dag hver høst utdelt gaver i form av kvinnelige husflidsarbeider til bergalmuen — til salige direktørens ihukommelse. Peder Hiort var en initiativrik mann og opprettet ved testament en ganske egenartet institusjon, Hiorts Stiftelse, som i 1941 kunne se tilbake på 150 års virksomhet. Den er på sett og vis en husflidsinstitusjon som samtidig øver veldedighet ved sine omfattende gave-

Røros

Fot. Arne Falkanger

utdelinger, men Hiorts Stiftelse har også betydning for distriktet ved den lånevirkosomhet som drives med Stiftelsens kapital på godt og vel en halv million kroner. Åsen gård ikke langt fra kirken er Bergstadens eldste — en bondegård som opprinnelig de fleste andre i denne rare byen, ryddet og bygd av Härjedalsbonden Hans Olsen Åsen, som fant koppermalmen i Stolvola for tre hundre år siden. Gården er fremdeles i Åsen-familiens eie. Rørosmuseets samlinger har hittil vært plasert på Åsen gård, men vil bli flyttet til det nye museumsanlegget, som nå reises i idylliske omgivelser ved Doktor-tjønnen, der den nye innkjørselsveien nordfra svinger ned mot Bergstaden.

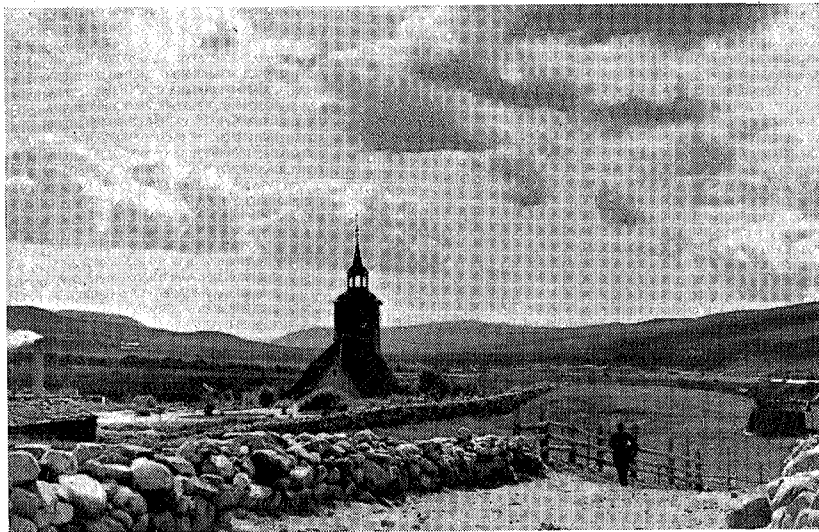
«Rørosmartnan» som fra gamle dager har vært et stort og betydningsfullt handelsstevne, holdes fremdeles i andre halvdel av februar og samler mange mennesker fra distriktet. Dessuten har Bergstaden sin høstmarknad i slutten av september med omsetning vesentlig av jordbruksprodukter. Rørosingene setter på alle måter sin ære i å holde gode tradisjoner oppe. Derfor mister de ikke troen på kopperverkets framtid heller, selv om både en og to «kommisjoner» dømmer det fra livet..... Og se om det ikke lysner igjen. Men det vises også friskt initiativ og pågangsmot for å få ny virksomhet i gang. I de senere årene er det vokset fram en betydelig småindustri, bygd på fjellfolkets kunstneriske anlegg i mange retninger.

Den tidligere Røros kommune ble fra nyttår 1926 delt i fire, Røros bergstad, Røros landsogn, Glåmos og Brekken. Bergstadens dikter, Johan Falkberget, ble på sin 60-årsdag utnevnt til æresborger av Bergstaden. Han bor imidlertid i Glåmos, på gården sin, Ratvollen i Rugldalen, et par mil nord for Bergstaden.

Turistene vil gjerne besøke gravene, når de er på Røros. Den tidligere Arvedalsbanen, gruvebanen, som nå brukes som vei og går fra Rugldalen stasjon like forbi Ratvollen, foretrekkes av mange som biler til Nordgruvene, der Kongens gruve er sentret. Men en kan også kjøre etter den gamle gruveveien som tar av fra riksveien ved Orvosbrua 6 km. nord for Bergstaden. Til Stortvart, som gjennom alle skiftende tider har vært Rørosverkets hovedgruve, kommer en ved å følge mellomriksveien omlag 3 km. nordøstover og derfra fortsette etter gruveveien, som tar av ved Halvervollen. Til Kongens

gruve er det om lag 1 mil i luftlinje fra Bergstaden, til Storwartz 8—9 km. Men veilengden er relativt større til den første.

I de senere årene har det vært utført et betydelig arbeid for å gjøre riksveien og mellomriksveien bedre ved ombygninger og utvidninger, og Rørosbanen er som kjent ombygd til bredt spor. Det blir stadig lettere å komme til Røros. Trafikken til og fra Sverige er øket meget sterkt fra år til år. Mellomriksveien fra Bergstaden over Brekken til Härjedalen, som tidligere var en handelsvei av stor betydning for distriktene ved grensen, formidlet før krigen en langt større trafikk av turister enn av varelass. Svenskene utgjør en stor prosent av det samlede turistbesøket på Røros i sommerhalvåret. Det er daglig rutebilforbindelse over grensen i turisttiden. Bare noen kilometer fra grensen ligger de store svenske høgfjellshotellene Hamrafjället og Fjällnäs. På norsk side finner en i Brekken den eneste gjenværende av de gamle, tradisjonsrike landsens skysstasjonene som samtidig var gjestgiveri, nemlig Skottgården. Den har et navn med god klang og har huset kongelige personer på reise mellom brödrafolken.

Fra Røros

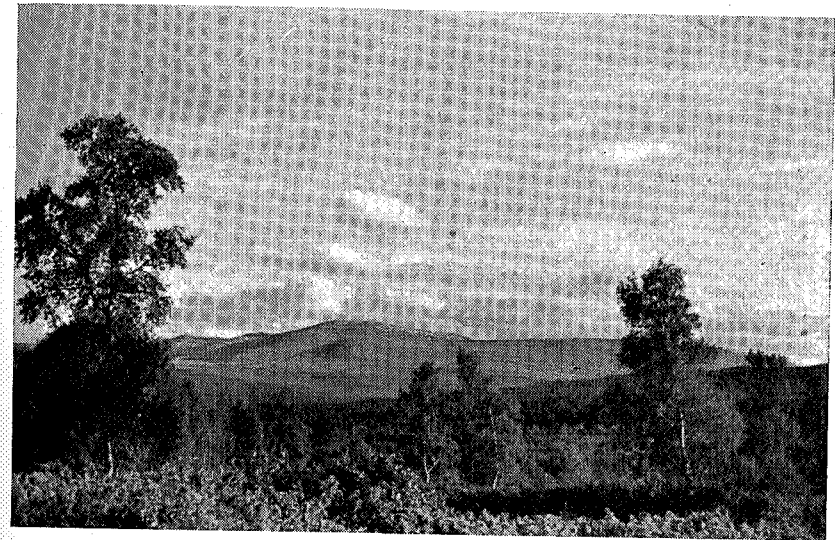
Fot. Arne Falkanger

En tur rundt den vakre Aursundsjøen kan kombineres med en avstikker nordover til Storelvvoll turisthytte i Ridalen. Derfra er der bare et par kilometer til Fjellheim, hvor samene har sine fjellgårder og hvor reinsflokkene holder til i fjellene omkring. Det er en lett fjellovergang til Stugudalen.

Om kommunikasjonene i fredstid kan nevnes:

Over Femund er det også stor turisttrafikk i sommertiden. Dampskipet på sjøen korresponderer med rutebiler fra Røros i nordenden og med ruter fra Rena og fra Sverige i sørenden. Til Elgå går det også svensk bilrute i turisttiden. På østsiden av Femund har en elvene Mugga og Røa, som nyter ry for å være blant landets beste sportsfiskerelver, og der holder eneboeren Stor-Hans til i koier og buer vinter som sommer. Svukuriset turiststasjon, som Den norske Turistforening eier, har fått flere samefamilier til naboer igjen i de senere årene.

Olav Kvikne

Hummelfjell

Fot. Bradr. Ryen